

TERCERA PART: LES ARTS ESCÈNIQUES

Spei Macià

I. L'ensenyament del teatre i de la dansa en el sistema educatiu italià

1. El sistema educatiu italià
2. Importància de l'educació en imatge i art en el sistema educatiu italià.....
3. Presència del teatre i de la dansa en els currículums
- 3.1. L'escola infantil
- 3.2. L'escola primària: objectius i competències.....
- 3.3. L'escola secundària: objectius i competències.....
4. Algunes conclusions.....

II. L'ensenyament del teatre i de la dansa en el sistema educatiu francès

5. El sistema educatiu francès
6. El paper de la formació artística en el sistema educatiu francès.....
- 7.1. L'escola maternal
- 7.2. L'ensenyament primari.....
- 7.2.1. Teatre.....
- 7.2.2. Dansa.....
- 7.3. L'ensenyament secundari
8. Els projectes artístics i culturals i la primavera teatral.....
9. Algunes conclusions.....
10. Annex: Competències de teatre i dansa a assolir al final de segon curs
de secundària en l'opció literària

I. L'ensenyament del teatre i de la dansa en el sistema educatiu italià

1. El sistema educatiu a Itàlia

El sistema educatiu italià està dividit en:

- Escola infantil (*scuola dell'infanzia*): dels 3 als 5 anys; no és obligatòria, encara que actualment la taxa d'escolarització d'aquesta franja d'edat és del 95% per al conjunt de l'Estat.¹

- Escola primària (*scuola elementare o ciclo di base*): obligatòria dels 6 als 13 anys, en dues etapes (6-7 i 8-13). El seu disseny curricular inclou sis àrees de coneixement (anomenades *aggregazione disciplinare*): Àrea lingüístico-literària, Àrea matemàtica, Àrea científica, Àrea tecnològica, Àrea històrico-geogràfico-social i Àrea artístic-musical-motriu.

- Escola secundària (*scuola media*): dels 13 als 18 anys. Els estudis es cursen als liceus, abans denominats "instituts d'instrucció secundària", i permeten l'accés als estudis superiors o bé, directament, al mercat laboral. En aquesta etapa, hi ha uns ensenyaments comuns (destinats a "respondre a l'exigència d'unitat del recorregut educatiu que va dels 3 als 18 anys")² i uns ensenyaments direccionals (*di indirizzo*) que posen l'accent en àrees de coneixement distintes: àrea clàssico-humanística, àrea científica, àrea tècnica i tecnològica i àrea artística i musical. En l'estructura d'aquests diversos recorreguts, s'hi preveuen crèdits opcionals (aproximadament un 20% del total) que permetin a l'alumne:

- a) Assegurar la flexibilitat posterior del seu currículum.
- b) Oferir noves perspectives en relació amb les del propi recorregut.
- c) Respondre encara més a les exigències del territori.
- d) Oferir a les escoles un suport per a la projecció curricular.

- Ensenyament superior: a partir dels 19 anys; està dividit en tres branques: *Institucions universitàries* (universitats, politècniques, instituts universitaris), *Formació tècnica superior* (instituts de formació tècnica superior) i *Alta formació artística* (acadèmies i conservatoris). A la universitat existeix un cicle curt de tres anys (*laureà*, equivalent a una

¹ Comissió d'estudis per a la reordenació dels cicles: *La scuola secondaria. Sintesi della prima fase del lavoro* (7-II-2001).

² *Ibid.*

diplomatura) i un cicle llarg (3+2 anys) denominat *laureà* especialitzada, equivalent a una llicenciatura, amb perllongacions que desemboquen en l'obtenció de màsters i doctorats.

2. Importància de l'educació en imatge i art en el sistema educatiu italià

Dins el gran territori artístic-musical-motriu, cadascun dels tres àmbits té un desenvolupament curricular propi. Deixant de banda la formació musical (on no hi ha cap referència a la 'música ballada' i que, curiosament, no és inclosa en l'àmbit artístic), la importància atorgada als altres dos àmbits es basa en el fet que:

L'educació "imatge i art" permet:

- a) Subministrar al ciutadà que viu en una realitat dominada per la comunicació electrònica competències per *llegir i interpretar de manera crítica* i activa els llenguatges multimèdia.
- b) Desenvolupar en l'alumne *la sensibilitat artística*, encaminant-lo ja des dels primers anys a la lectura d'obres d'art antigues i modernes mitjançant una metodologia operativa.
- c) Desenvolupar la capacitat d'*expressar-se i comunicar-se* emprant els codis i les tècniques pròpies del llenguatge visual.
- d) Valorar *l'experiència emocional* adquirida pel nen en el gaudi del llenguatge multimedia reconeixent-lo com a recurs cognitiu per motivar a la lectura del llenguatge visual alfabètic.
- e) Potenciar la *imaginació i la creativitat* a través dels processos de reelaboració i d'interpretació dels elements visuals, codis i llenguatges.
- f) *Educar per veure*, habituant l'alumne a mirar texts (imatges, imatges televisives, textos web, textos impresos) aplicant amb coneixement de causa distintes estratègies i modalitats de lectura.
- g) Afavorir els processos d'*integració multicultural* utilitzant les imatges i les obres d'art (en tant que formes universals de representació) com a instrument per desenvolupar l'educació intercultural basada en el coneixement i la distribució de les diverses cultures.³

L'educació de la corporalitat significa aprendre a "viure el propi cos de manera conscient, personal, crítica, satisfactòria i creativa, conèixer i controlar la pròpia emotivitat i motricitat, entrar en relació amb les persones i els ambients, transferir habilitats i adquirir-ne de noves". [Aquesta educació recorre] a "diverses tècniques: **perceptivo-motrius, expressivo-**

³ Gruppo di lavoro Aggregazione disciplinare artistico-musicale-motoria: *Documento conclusivo* (21-II-2001).

comunicatives, esportives".⁴ Les primeres han de desembocar en "la maduració psicomotriu de la persona en fase evolutiva i permetre l'autogestió del propi benestar en les fases successives de la vida [...]. L'enriquiment de la pràctica en l'àrea **expressiva** ha de permetre que l'alumne adquireixi capacitat creativa, afini la capacitat expressiva de la seva corporalitat, es sensibilitzi als gèneres artístics del teatre i de la dansa. En aquest context, el cos revesteix un significat simbòlic-representatiu, evocatiu, artístic. En l'àrea **comunicativa**, cal perseguir la capacitat de reconèixer tots els elements de la comunicació analògica a fi d'afinar la capacitat de descodificar missatges provinents de l'exterior i del propi món emotiu i de desenvolupar la consciència de les modalitats comunicatives pròpies i de les dels altres".⁵ Finalment, el coneixement i la pràctica de les disciplines **esportives** ha de contribuir "a la formació dels joves [...] Els jocs regulats constitueixen un veritable exercici de democràcia. Organitzar-se amb els altres de cara a un objectiu comú permet als joves respondre a les seves necessitats de pertànyer i integrar-se a un grup".⁶

3. Presència del teatre i de la dansa en els currículums

3.1. Escola infantil

En aquesta etapa no existeixen especificacions curriculars. Ara bé, es considera que:

- El camp de *l'educació imatge/art* ha d'incloure una sèrie d'activitats tendents a desenvolupar la capacitat dels nens perquè entenguin el llenguatge de les imatges i de l'art (gràfic, pictòric i plàstic), amb l'ajut del llenguatge dels 'mass-media'.
- El camp de *l'educació corporal* ha d'incloure activitats que permetin al nen "assumir el cos com a 'valor' bàsic del desenvolupament de la personalitat [i li permetin] mirar i conèixer els objectes, els altres i l'espai a través dels sentits i del moviment com a punts de partida per a la transformació de les informacions en un sistema de pensament".

3.2. Escola primària: objectius i competències

L'examen dels dissenys curriculars d'aquesta etapa no ens permet detectar, pràcticament, la presència del teatre o de la dansa, ni en el camp de l'Educació en Imatge-Art, ni en el de l'Educació corporal", tal com queda reflectit en el quadre següent.

⁴ Ibíd.

⁵ Ibíd.

⁶ Ibíd.

Quadre⁷

Objectius en la progressió de les competències a l'escola primària (o bàsica)

Coneixements i activitats

Primària	Educació Art-Imatge	Educació corporal
Cicle primer (1r i 2n curs)	<p>Saber veure i observar explorar imatges, formes, objectes presents en l'entorn, emprant les capacitats visuals, auditives, gestuals, tàctils i cinestètiques</p> <p>jocs i activitats d'exploració visual sobre imatges, audiovisuals i objectes presents en l'entorn</p> <p>mirar i descriure imatges amb paraules i signes gràfico-expressius</p> <p>activitats perceptivo-motrius de coordinació (ull, mà, braç)</p> <p>distingir en una imatge la figura del fons</p> <p>Saber llegir i comprendre descriure i individualitzar els significats que comuniquen les expressions de la cara, els gestos de les mans i els moviments del cos</p> <p>observació de la figura humana, gest i expressions</p> <p>reconèixer a través d'una aproximació operativa les formes, els colors, les línies presents en les obres d'art, en les imatges i en l'entorn.</p> <p>coneixement de les formes, colors, línies, llums i ombres en imatges, materials fotogràfics, reproduccions d'obres d'art, manifestos i objectes i formes del seu entorn</p> <p>reconèixer en una pel·lícula curta (dibuixos animats) els personatges, les accions, la trama</p> <p>descriure les sensacions emotives suscitées per les figures, les formes, els colors i les línies observades en les obres d'art, en els texts audiovisuals</p> <p>experiències de lectura amb textos multimèdia i audiovisuals</p>	<p>Organitzar el moviment de manera coordinada en funció d'un objectiu jugar en totes les situacions proposades</p> <p>jocs de construcció, exploració, invenció</p> <p>jocs tradicionals de la pròpia cultura i de les alienes</p> <p>completar tots el recorreguts i circuits</p> <p>recorreguts i circuits (amb variants)</p> <p>Desenvolupar les capacitats perceptives relatives a l'espai, el temps i el cos per tal de millorar el moviment distingir entre les diverses percepcions sensorials: visuals, auditives, tàctils i cinestètiques</p> <p>jocs d'organització espàcio-temporals</p> <p>valoració dels elements espai-temps</p> <p>percepció dels elements del propi cos</p> <p>Adquirir capacitats expressives en el moviment expressar amb el gest crear solucions personals reconèixer els missatges gestuals dels altres</p> <p>jocs expressivo-comunicatius (imitacions, sensacions...) a partir d'estímuls diversos (sonors, visuals, gestuals, lingüístics)</p>

⁷ Elaboració pròpia a partir de doc. cit.

	<p>Saber produir i reelaborar utilitzar instruments i materials plàstics i gràfico-expressius per expressar-se de manera creativa i personal inventar o reinventar històries, dissenys, collages i dramatitzacions a partir d'estímuls provinents d'imatges, poesies, faules, músiques</p> <p>experiències de producció amb materials i instruments gràfico-expressius i manipulació de formes i objectes plàstics ús de seqüències d'imatges, paraules, sons, gests i moviments del cos</p>	
--	---	--

<p>Cicle segon (3r, 4t, 5è, 6è, 7è curs)</p>	<p>Saber veure i observar observar i descriure els signes, les línies, els colors, les formes, les llums i les ombres, els elements compositius presents en les imatges i en el seu entorn</p> <p>observació d'imatges fotogràfiques, pòsters, manifestos, reproduccions d'obres d'art, audiovisuals, cd rom, signes i formes de l'entorn</p> <p>separar una imatge dels elements que l'envolten emotivament, suscitant l'atenció i la curiositat</p> <p>Saber comprendre i interpretar imatges, obres d'art, audiovisuals reconèixer els codis i les regles compositives presents en les imatges i en les obres d'art</p> <p>coneixement de les regles del llenguatge figuratiu (punt, línia, color, llum-ombra, pes, equilibri, espai, simetria i simetria, etc.)</p> <p>detectar en un audiovisual l'estructura narrativa, l'enquadrament, les seqüències</p> <p>coneixement dels llenguatges: fotografia, publicitat, cinema, programes televisius -en particular, espots, dibuixos animats, noticiaris, documentals</p> <p>detectar els significats expressius produïts pels codis presents en les</p>	<p>Coordinar els moviments en accions complexes (3r, 4t, 5è) jugar jocs amb regles i jocs preesportius</p> <p>jocs de tot tipus (des de la pròpia tradició a les tradicions alienes, amb regles, preesportius)</p> <p>realitzar moviments complexos en formes diverses (recorreguts circuits) recorreguts, caminades, circuits (amb variants)</p> <p>practicar les disciplines proposades també en ambients naturals</p> <p>primera aproximació a disciplines (esportives o no) practicables a l'escola o en ambients naturals</p> <p>Desenvolupar les capacitats perceptives i representatives d'espai, temps i cos per comprendre i millorar el moviment (3r, 4t, 5è) avaluar elements de l'espai distingir elements del temps focalitzar l'atenció perceptiva sobre el cos</p> <p>a partir dels jocs proposats, focalitzar l'atenció perceptiva sobre</p> <p>-espai i temps (trajectòries, distàncies, orientació, etc, comtemporaneïtat, successió, durada, ritme, etc.)</p> <p>-el cos (respiració, posicions, segments, tensió-relaxació muscular, etc.)</p> <p>representar els elements de l'espai, del</p>
--	---	--

	<p>imatges i en les obres d'art reconèixer en les imatges i en les obres d'art les funcions comunicatives principals saber relacionar el significat de la imatge i de l'obra d'art amb alguns elements del context</p> <p>estudi d'algunes obres d'arts de diversos períodes històrics: de pintura, escultura, arquitectura i també culturals i ambientals</p> <p>saber extreure dels elements analitzats una interpretació lligada al propi bagatge de coneixements i experiències</p> <p>Saber produir i reelaborar saber aplicar materials, instruments i tècniques per expressar-se i comunicar</p> <p>coneixement i ús dels materials tècnics i gràfics, artístics i plàstics utilitzar les regles del llenguatge visual per comunicar-se i expressar-se coherentment amb uns objectius propis reelaborar imatges, materials d'ús comú, elements icònics i visuals, textos escrits, paraules i gestos amb la finalitat de narrar</p> <p>ús i coneixement de les tecnologies multimèdia i informàtica, ce rom, hipertextos</p> <p>produir missatges visuals triant el medi, assenyalant l'objectiu, el context</p> <p>realitzar hipertextos i productes multimèdia i audiovisuals senzills</p> <p>Saber aplicar metodologies utilitzar diversos mètodes per produir, analitzar i llegir textos artístics, imatges estàtiques i cinètiques</p> <p>Usar el llenguatge verbal i escrit per descriure i definir els significats i per donar-ne una interpretació personal per descriure amb un llenguatge verbal un text audiovisual</p> <p>Saber projectar i autoorientar-se expressar el punt de vista personal en el propi treball</p>	<p>temps, del cos (verbalment, gràficament i mentalment)</p> <p>Adquirir capacitats expressivo-comunicatives (3r, 4t, 5è) expressar amb el gest emocions i sensacions</p> <p>jocs expressius basats en estímuls verbals, icònics, sonoro-musicals, gestuals</p> <p>enviar missatges comprensibles de forma gestual reconèixer els missatges gestuals dels altres</p> <p>jocs de comunicació en funció del missatge</p> <p>Adquirir el domini dels diversos moviments per assolir eficàcia fins i tot en els gestos tècnics (6è, 7è) executar moviments combinats</p> <p>introducció dels jocs esportius i també jocs d'altres tipus (tradicional, amb regles, preesportius) recorreguts, circuits (amb variants)</p> <p>jugar almenys dos jocs d'equip amb eficàcia d'acció i esquemes de joc</p> <p>introducció de disciplines (esportives o no), practicables a l'escola però també en ambients naturals (atletisme, dansa, orientació, etc.)</p> <p>cap al final del cicle poden ser introduïdes activitats destinades al millorament de les qualitats físiques en funció de l'aspecte cognitiu i projectual</p> <p>Desenvolupar les capacitats perceptives i representatives, fins i tot de forma anticipada, de l'espai, el temps i el cos per comprendre i millorar el moviment (6è, 7è) valoració dels elements espacials distinció dels elements temporals</p> <p>espai i temps (espai d'acció, primers esquemes del joc, etc.)</p> <p>focalització de l'atenció perceptiva sobre el cos</p> <p>cos (control postural i segmentari, etc.) representació dels elements de l'espai, del temps i del cos (verbalment, gràficament i mentalment)</p> <p>Adquisició de capacitats comunicatives gestuals i</p>
--	---	---

	analitzar el context operatiu i indicar els instruments adequats i valorar els resultats analitzar els propis coneixements, experiències, capacitats expressives i creatives relacionant-les amb el propi context orientar les opcions personals d'estudi posant-les en relació amb les capacitats properes	desenvolupament de la pròpia capacitat expressiva fins i tot en l'àmbit artístic (6è, 7è) enviar missatges clars de forma gestual interpretar missatges gestuals dels altres reconèixer la gestualitat codificada expressar-se amb el cos jocs expressius sota estímuls diversos jocs de comunicació en funció del missatge i del context jocs de comunicació codificada
--	---	--

Com es pot comprovar, només trobem una referència a les *dramatitzacions* al cicle primer d'Educació en Imatge-Art (dins la competència "saber produir i reelaborar") i un esment a la *dansa* en el segon cicle d'Educació corporal (dins la competència "adquirir el domini dels diversos moviments per assolir eficàcia fins i tot en els gests tècnics" que preveu la introducció de disciplines (esportives o no), practicables a l'escola, però també en ambients naturals (atletisme, dansa, orientació, etc.).

Podem concloure que, en aquesta etapa i pel que fa a l'Educació en Imatge-Art, l'atenció està centrada en les arts plàstiques i visuals, tant en el terreny de la producció com en el de la seva lectura crítica, amb un accent especial sobre l'audiovisual i les noves tecnologies; per la seva banda, l'Educació corporal inclou una sèrie d'objectius competencials (amb els seus corresponents continguts i activitats) estretament relacionats amb l'adquisició de "capacitats expressives en el moviment" (primer cicle) i de "capacitats expressivo-comunicatives" (segon cicle) que desemboquen en l'assoliment de "capacitats comunicatives gestuals i en el desenvolupament de la pròpia capacitat expressiva fins i tot en l'àmbit artístic".

3.3. Escola secundària: objectius i competències

A l'escola secundària, el disseny curricular no és tan detallat com al de primària. Segons els documents oficials consultats, només abraça el primer cicle de l'etapa (dels 13 als 15 anys) en l'àmbit de l'Educació en Imatge-Art i no conté cap orientació en l'àmbit de l'Educació corporal.

Quadre 2⁸

Objectius en la progressió de les competències a l'escola secundària

Coneixements i activitats

Secundària	Educació d'Art -Imatge	Educació corporal
Dels 13 al 15 anys	Saber veure i observar	

⁸ Elaboració pròpia a partir de doc. cit.

	<p>observar i descriure els signes, les formes i els colors presents en una imatge segons les modalitats perceptives basades en la configuració espacial, en el reagrupament, en les relacions i associacions</p> <p>imatges, fotografies, manifestos, obres d'art, films, espots, productes multimèdia, objectes i formes presents en l'entorn</p> <p>Saber comprendre i interpretar obres d'art i imatges</p> <p>Reconèixer els significats d'una obra d'art analitzant-ne les regles de composició, els materials i les tècniques de realització</p> <p>coneixement dels elements del llenguatge de l'art i del llenguatge visual</p> <p>reconèixer les relacions que una obra pot tenir amb altres àmbits de la cultura científica, tecnològica, literària, etc.</p> <p>coneixement de les tècniques i modalitats de representació del llenguatge visual i figuratiu</p> <p>saber arribar a una interpretació personal relacionant l'obra amb el context, l'autor i l'execució</p> <p>coneixement dels contextos històrico-artístics i dels principals artistes i de les obres d'art més importants</p> <p>Saber produir i reelaborar</p> <p>utilitzar diverses tècniques de representació del llenguatge visual i figuratiu per comunicar-se</p> <p>saber produir textos creatius emprant el llenguatge visual i tecnològic multimèdia</p> <p>coneixement i ús de materials i tècniques de producció usats en l'art</p> <p>ús de les tecnologies de la comunicació multimèdia</p> <p>Emprar el llenguatge verbal i escrit</p> <p>descriure, argumentar verbalment amb correcció terminològica una imatge, una obra d'art</p> <p>Saber aplicar metodologies</p> <p>Saber aplicar diverses metodologies de lectura per comprendre una obra d'art antiga o moderna, un audiovisual</p>	
--	--	--

	<p>Saber projectar i orientar-se Valorar el propi coneixement, capacitat i vocació Confrontar i valorar els recorreguts formatius i professionals analitzar les pròpies capacitats relacionant-les amb el context social i el mercat laboral</p>	
--	--	--

En el primer àmbit, l'accent és posat encara més en l'audiovisual, i si bé en l'apartat "Saber veure i observar" s'especifiquen activitats destinades a "observar i descriure els signes, les formes i els colors presents en una imatge segons les modalitats perceptives basades en la configuració espacial, en el reagrupament, en les relacions i associacions", en el detall dels materials objecte d'estudi (imatges, fotografies, manifestos, obres d'art, films, espots, productes multimèdia, objectes i formes presents en l'entorn) no hi apareix cap de les formes d'espectacle en viu, és a dir, el teatre i la dansa en cap de les seves variants.

4. Algunes conclusions

Pel que fa al teatre, i en els àmbits de l'Educació en Imatge-Art i en Educació corporal, "els nous programes didàctics [...] no contenen una indicació àmplia i articulada sobre el fenomen teatral".⁹ Tampoc no trobem referències sòlides en l'àrea de Llengua on, malgrat la diversitat de formes textuais estudiades, la paraula 'teatre' només apareix una vegada en l'apartat de lectura com "un dels principals gèneres literaris antics i moderns (faules, mites, llegendes, poemes, poesia lírica, teatre, contes, novel·les)".¹⁰

Pel que fa a la dansa, l'absència és absoluta, llevat de la menció indicada anteriorment (com una possible activitat associada a l'esport).

Aquestes absències són sorprenents si es té en compte, per una banda, la importància històrica de les arts escèniques en la vida cultural italiana, i per l'altra, el fet que els estudis de secundària permeten l'accés a l'*alta formació artística* en l'única escola teatral oficial (l'*Accademia Silvio d'Amico*, a Roma) i en l'única escola oficial de dansa (l'*Accademia Nazionale di Danza di Roma*) existents a Itàlia.

⁹ IRSSAE Piemont: *Educazione all'immagine, al suono e alla musica*. Torino 1992. Publicat amb el títol *Educació artística* per Eumo Editorial, Vic 1994.

¹⁰ Gruppo di lavoro Agregazione disciplinaria linguistico-letteraria: *Documento conclusivo* (21-XII-2001).

II. L'ensenyament del teatre i de la dansa en el sistema educatiu francès

5. El sistema educatiu a França

El sistema educatiu francès està dividit en:

Ensenyament preescolar (o preelemental): dels 3 als 6 anys, de caràcter facultatiu abans de l'escolaritat obligatòria. Tot i així, actualment la taxa d'escolarització d'aquesta franja d'edat és pràcticament del 100% a la França metropolitana.

Ensenyament primari (o elemental): a partir dels 6 anys i fins als 11; és gratuït i obligatori. Comprèn cinc cursos (amb 26 hores lectives setmanals) repartits en dos cicles:

- *Cicle dels aprenentatges fonamentals*, que comença el darrer any de l'escola maternal (curs preparatori) i continua durant els dos primers anys de l'escola elemental.

- *Cicle dels aprofundiments*, que comprèn els tres darrers anys d'escola primària.

Ensenyament secundari: a partir dels 11 anys. Els primers quatre cursos (6è, 5è, 4t, 3r) tenen lloc en un *college* únic. Els cursos 2n, 1r i terminal tenen lloc en un *lycée d'ensenyament general i tecnològic* (on s'obté el títol de batxillerat que permet l'accés a la universitat) o bé en un *lycée professional* (on s'obtenen diplomes de formació professional o el batxillerat professional).¹¹

Ensenyament superior: dividit en tres cicles, els dos primers de grau (diploma i llicenciatura o *maîtrise*, respectivament) i el tercer de postgrau.

6. El paper de la formació artística en el sistema educatiu francès

Diversos documents oficials destaquen la importància de l'educació artística i cultural en la formació escolar, en la mesura que permet "desenvolupar la intel·ligència i la sensibilitat, obre noves perspectives sobre les cultures i les formes d'expressió i contribueix a construir els lligams socials basant-los en referències comunes". Aquesta formació ja ha de ser present en l'etapa d'alfabetització i ha de garantir l'adquisició de [coneixements] "fonamentals, gràcies a un treball en tres direccions: treball sobre la veu i la llengua, treball sobre el cos i l'espai, treball sobre la mà creativa", en una dinàmica que queda definida "per quatre termes:

¹¹ La distinció entre *collège* i *lycée* no té equivalent en català. En els dos casos, es podria traduir per *institut*.

emancipació, sensibilització, realització i anàlisi (o exègesi)".¹² En un text publicat al *Bulletin Officiel del Ministère de l'Éducation* del 30 de juliol del 2000, les màximes autoritats d'aquest ministeri i del de Cultura afirmen que "la formació artística és el principal objectiu d'una veritable educació des de la primera edat fins al final de l'etapa de secundària", i que ha de ser "contínua i coherent al llarg de tota l'escolaritat obligatòria" a fi d'assegurar la "democratització cultural" que els dos ministeris consideren una de les "missions fonamentals del servei públic d'educació".

7. Presència del teatre i la dansa en el disseny curricular

7.1. Escola maternal

En aquesta etapa no existeix una compartimentació dels continguts per àrees de coneixement, però es concedeix una extrema importància a les activitats destinades a desenvolupar la capacitat de "imaginar, sentir, crear.[...] Es tracta de conduir els nens a trobar-se amb les arts, a experimentar emocions. Es tracta de donar-los els mitjans per practicar activitats artístiques". Existeixen "dos àmbits artístics obligatòriament presents a l'escola maternal: la música i les arts plàstiques".¹³ Ara bé, dins l'educació musical s'hi inclouen algunes activitats corporals:

- Repertori de rondes i jocs dansats: tradició oral infantil, invenció de danses.
- Activitats instrumentals: exploració gestual d'objectes sonors, d'instruments simples.
- Accions corporals en relació amb músiques variades: aproximació a nocions musicals simples (ritmes, matisos...).

A més d'aquestes activitats (el primer bloc entra clarament en el camp de la iniciació a la dansa, i els altres dos poden emparentar-se amb continguts de l'Expressió corporal), els programes oficials inclouen "l'obertura a altres camps artístics" i en presenten dos exemples:

- **El teatre i l'expressió dramàtica:** la seva finalitat és "desenvolupar la disposició dels nens als jocs de ficció, la seva imaginació, la seva sensibilitat, el seu desig d'expressió i de producció mitjançant petits assaigs de realitzacions dramàtiques. [...] Sota la direcció del mestre i a través de jocs, els nens poden aproximar-se a la noció de personatge i aprendre a diferenciar la realitat i la ficció. Convé, així mateix, considerar el nen com a espectador i fer-li conèixer, tan sovint com sigui possible, artistes i espectacles que li permetin descobrir la diversitat de les formes i dels llocs de creació".

¹² Ministère de l'Éducation Nationale.

¹³ *Ibid.*

- **La dansa:** "És essencial proporcionar al nen totes les oportunitats de ballar a fi d'ajudar-lo a desenvolupar la seva sensibilitat i la seva creativitat i permetre-li, així, expressar-se més intensament a través del moviment". Per tant, se l'incitarà a "efectuar moviments simples, globals, a expressar el seu plaer per la repetició d'un mateix moviment, a organitzar la seva pròpia dansa en seqüències curtes, a imitar els altres i a imaginar, a construir improvisacions curtes".

7.2. Ensenyament primari

En aquesta etapa ja existeix una distribució horària per àrees de coneixement, que apareix en el quadre següent:

Hores setmanals dedicades a les diverses àrees de coneixements

Àrees	Cicle d'aprenentatges fonamentals	Cicle d'aprenentatges aprofundits
Francès	9	9
Matemàtiques	5	5,5
Descoberta del món, educació cívica	4	4
Educació artística, educació física i esportiva	6	5,5
Estudis dirigits	2	2
Total	26	26

Constatem que:

- L'educació artística, educació física i esportiva constitueixen una única àrea.
- Aquesta àrea té un pes important dins el conjunt: representa un 23% al cicle dels aprenentatges fonamentals i un 21% al dels aprenentatges aprofundits.

Ara bé, com en l'etapa anterior, l'educació artística a primària queda circumscrita bàsicament a l'**educació musical** (destinada a "descobrir i reconèixer els sorolls, els sons, els objectes sonors") i a les **arts plàstiques** (la pràctica de les quals es basa en el "desig dels nens de mirar i de tocar, de fer i de realitzar"), i l'expressió dramàtica, el teatre i la dansa hi són esmentats també com a "exemples d'obertura possible a altres camps artístics", encara que amb algunes diferències respecte a l'escola maternal pel que fa als continguts:

7.2.1. Teatre

- Al *cicle dels aprenentatges fonamentals*, el teatre és relacionat amb el domini de la llengua; "recolzant-se en la literatura infantil i juvenil, els alumnes són convidats a

practicar lectures orals i expressives de textos i diàlegs. Són progressivament portats a inventar petites trames de joc dramàtic. Després, exploren i descobreixen algunes regles i convencions del joc teatral: l'escenari, els personatges, l'actuació per a un públic".

b) Al *cicle dels aprenentages aprofundits*, els alumnes ja "poden utilitzar les regles i les convencions del joc teatral apreses anteriorment. Poden basar-se en narracions o petits textos teatrals i inventar-ne ells mateixos per donar lloc a realitzacions simples". Així mateix, cal "construir-los una cultura teatral efectiva a partir d'espectacles i documents diversos (llibres, diapositives...) sense oblidar que el teatre només existeix en un intercanvi vivent que cap mèdia no pot substituir".

7.2.2. Dansa

a) Al *cicle dels aprenentatges fonamentals*, s'ofereixen a l'alumne "situacions que el portin a explorar els distints components del moviment -espai, temps, energia- que li permetran donar una dimensió estètica als seus gestos".

b) Al *cicle dels aprenentages aprofundits*, l'alumne ha de ser capaç de "matisar la qualitat del seu moviment, de modular i combinar els paràmetres espai, temps i energia, [...] d'integrar les propostes dels altres, de triar músiques i elements de coreografia en relació amb un projecte col·lectiu".

En aquesta etapa de primària també trobem a l'àmbit de l'Educació física i esportiva algunes al·lusions al joc dramàtic i a la dansa: els "jocs de mim, els jocs de dansa del patrimoni infantil, les activitats d'expressió com la dansa, la gimnàstica rítmica i esportiva" poden contribuir a "l'afinament de les percepcions i de les sensacions per al domini de l'espai, dels desplaçaments i del ritme" per tal de "permetre la comunicació amb els altres".

7.3. Ensenyament secundari

La complexitat organitzativa del sistema fa difícil una valoració quantitativa de la presència del teatre i la dansa en el conjunt de l'etapa. Cal remarcar, en tot cas, que l'un i l'altra sempre estan inclosos en l'àrea d'Ensenyaments artístics i que aquests ensenyaments -que als anys 80 només incloïen les arts aplicades, les arts plàstiques i la música- s'han estès actualment al cinema i als audiovisuals, a la **dansa**, a la història de les arts i al **teatre**. A tall d'exemple, reproduïm el quadre següent:

*Quadre recapitulatiu de les propostes d'ensenyaments i activitats artístiques als lycées
d'ensenyament general i tecnològic:¹⁴*

I. L'oferta artística al primer curs de secundària (<i>classe de seconde</i>)		
<i>Categories</i>	<i>Arts</i>	<i>Hores dels alumnes</i>
Ensenyaments comuns	No hi ha oferta artística	
Ensenyaments de determinació	arts plàstiques o cinema o dansa o història de les arts o música o teatre creació de disseny cultura disseny	3 hores setmanals 5 hores setmanals 3 hores setmanals
Opcions facultatives	arts plàstiques o cinema i audiovisual o dansa o història de les arts o música o teatre	3 hores setmanals
Tallers facultatius d'expressió	totes les arts: mono o pluridisciplinàries	72 hores anuals

II. L'oferta artística al segon i tercer curs de secundària (<i>classe de première i de terminal</i>)		
<i>Categories</i>	<i>Arts</i>	<i>Hores dels alumnes</i>
Ensenyaments obligatoris a elecció en el recorregut literari	arts plàstiques o cinema o dansa o història de les arts o música o teatre	5 hores setmanals
Opció facultativa per a tots els recorreguts	arts plàstiques o cinema o dansa o història de les arts o música o teatre	3 hores setmanals
Tallers facultatius d'expressió artística internivell	totes les arts: mono o pluridisciplinàries	72 hores anuals
Treballs personals tutoritzats	arts + lletres, ciències humanes, llengües vives	72 hores anuals
Només per al recorregut específic de tecnologia	arts aplicades	fins a 20 hores setmanals

¹⁴ Font: *Bulletin Officiel de l'Éducation Nationale*. BO Hors-série N° 6, del 31-XII-2000.

Només per al recorregut específic de tecnologia	tècniques de la música i de la dansa	mínim de 10 hores setmanals al centre + hores de conservatori
---	--------------------------------------	---

Podem constatar que la dansa i el teatre hi apareixen sempre amb caràcter opcional (fins i tot en el recorregut literari, on és obligatori cursar una matèria artística), en competència amb altres arts¹⁵ i amb la història de les arts.

Cal assenyalar que deixant de banda el recorregut específic de tecnologia (Arts aplicades i tècniques de la música i de la dansa), que condueixen a oficis clarament definits, els ensenyaments artístics en l'etapa de secundària no apunten a cap objectiu professional: "Més enllà de les especificitats pròpies de cada àmbit artístic, presenten característiques comunes i es fixen objectius sensiblement idèntics", que són:

- a) "Ajudar l'alumne a adquirir sabers i destreses per saber fer, a construir la seva pròpia personalitat, a desenvolupar el seu esperit crític i a convertir-se en un ciutadà responsable i obert, susceptible d'integrar-se en una societat democràtica".
- b) "Aportar al projecte educatiu global una contribució que, a través de la pràctica artística i del coneixement de les seves realitzacions, posi en joc el cos, la sensorialitat i la sensibilitat, desenvolupin altres maneres de pensar, obrin altres camins i facin referència a altres valors [a fi de] rehabilitar la noció de plaer i fer aparèixer la felicitat que, molt sovint, neix del contacte amb l'art".

Tot i així, els programes de dansa i teatre establerts pel ministeri d'Educació presenten un alt nivell d'exigència i fins i tot d'especialització. Ho podem veure en el document annex, que enuncia les competències que han d'haver assolit els alumnes al final del segon curs de secundària en l'opció literària.

8. El projecte artístic i cultural i La primavera teatral

El disseny curricular francès també preveu la possibilitat d'organitzar en totes les etapes de l'ensenyament obligatori les denominades classes de "projecte artístic i cultural" i de participar en campanyes extraescolars.

El projecte artístic i cultural s'integra als programes i horaris escolars. Es basa en la materialització d'un projecte "arrelat en la realitat d'una creació i d'una producció" que s'inscriu en els paràmetres temporals "de la concepció, de l'intercanvi, de la realització, de la seva presentació pública i de la seva avaluació". Aquestes classes són confiades a un

¹⁵ Exceptuant l'art de l'escriptura, que se suposa inclosa en l'aprenentatge de la llengua francesa.

professor voluntari i competent, i a un professional especialista recolzat, si és possible, per un organisme cultural (teatre, museu, centre d'art, etc.) implantat a la zona. Concretament, poden donar lloc "a la creació d'una coral, a la descoberta d'un monument" i articular-se "en l'estudi d'un període històric (el Renaixement, el Segle de les Llums), en un moviment artístic (l'Impressionisme, el Surrealisme)" o en l'estudi d'una obra de teatre, d'un artista, d'un poeta, d'un projecte urbà o cinematogràfic. Els seus punts d'aplicació són múltiples i s'expressen en un projecte singular inscrit en el projecte pedagògic global de cada escola". L'objectiu d'aquests cursos és facilitar als alumnes "il·lustracions i referències -és a dir, un sentit- al conjunt de les disciplines estudiades" i insuflar-hi "una dimensió artística i cultural". Els temes d'aquests cursos es deixen al criteri de l'ensenyant que n'és responsable i poden concernir els àmbits artístics obligatoris (música i arts plàstiques) o els àmbits opcionals (cinema i audiovisual, dansa, teatre, música, història de les arts).

La primavera teatral: es tracta d'una campanya impulsada conjuntament, des de l'any 1989, pels ministeris d'Educació i de Cultura. El seu objectiu és posar en contacte, al marge dels horaris escolars, els artistes professionals del teatre que treballen als centres culturals regionals, als teatres i als centres dramàtics nacionals amb els centres d'ensenyament primari i secundari.

9. Algunes conclusions

1. El sistema educatiu francès inclou el teatre i la dansa en l'àrea de l'Educació artística en totes les etapes (preescolar, primària i secundària). Aquesta opció és similar a la d'algunes ordenacions acadèmiques de l'Estat espanyol, incloent-hi la del territori MEC. A la Comunitat Autònoma de Catalunya, en canvi, formen part de l'àrea d'Educació física dins el bloc d'Expressió corporal, bloc que no existeix com a tal en el disseny curricular francès.
2. El teatre i la dansa només són, però, possibles extensions d'una educació artística centrada en la música i les arts plàstiques.
3. Tot i la seva adscripció a l'àmbit artístic, la dansa tendeix a ser assimilada a la pràctica esportiva: "L'ensenyament de la dansa [als instituts] es situa a l'encreuament del camp artístic

i de l'educació física i esportiva",¹⁶ com "un llenguatge del cos".¹⁷ El teatre, en canvi, queda emparedat a la paraula, al domini de la llengua i de la seva dicció i no al domini del cos, a mig camí entre la literatura i la poesia.¹⁸

4. Tot i que s'afirma que la pedagogia de la dansa i del teatre no té cap finalitat de formació professional, els programes establerts per a l'etapa de secundària semblen més propis dels conservatoris o de les escoles superiors especialitzades que no pas d'un ensenyament generalista i obligatori. La seva aplicació real sembla difícil amb una dedicació de 3 hores setmanals que ha de cobrir, alhora, la formació teòrica (que va des de l'estudi de la *Poètica* d'Aristòtil en relació amb el teatre clàssic francès fins a les aportacions de Stanislavski, de Brecht o de Beckett) i una formació pràctica individual extremament laboriosa; o, en el cas de la dansa, uns coneixements tècnics en dansa clàssica i en dansa contemporània (les *apoiatures*, els salts, l'estabilització del *pas à deux*, els procediments repetitius en *crescendo* i *decrescendo*, etc.) i uns sabers propis dels coreògrafs, com la capacitat d'establir una "arquitectura general de l'obra" amb "la seva sintaxi, la seva escriptura espacial i el seu fraseig".

¹⁶ Bulletin Officiel de l'Éducation Nationale, n° 7, Hors -série, del 31-VIII-2000.

¹⁷ Jack Lang: Conferència de premsa sobre les "Orientacions per a una política de les arts i de la cultura a l'Escola", maig 2000.

¹⁸ *Ibíd.*

10. Document annex

Competències que han de assolir els alumnes de teatre i dansa al final del segon curs de secundària (*classe de première*) en l'opció literària¹⁹

Competències	Teatre	Dansa
Artístiques	<ul style="list-style-type: none"> -proposar una visió personal d'un text a través de l'organització de l'espai i de la interpretació -utilitzar determinades arts i tècniques escèniques (llum, so, música, vídeo, màscares, titelles, vestuari) -explorar noves pistes de treball, sorgides de la recerca personal o de consignes donades pels <i>partenaires</i> o per l'equip artista-professor 	<p>a) en tant que "ballarí-intèrpret":</p> <ul style="list-style-type: none"> -integrar corporalment consignes complexes -suggerir un treball d'interpretació, de variació a partir de les propostes del taller i dels elements del repertori -improvisar a partir de dues o tres limitacions (vocabulari-sintaxi-relacions) presents en les obres estudiades²⁰ <p>b) en tant que "compositor":</p> <ul style="list-style-type: none"> -intensificar les seves propostes en relació amb els processos de base treballats l'any anterior -acollir les propostes i les variacions introduïdes per altres alumnes, triar-ne algunes i inserir-les en un mòdul coreogràfic -aïllar fragments complexos i/o estructures constitutives del repertori i proposar-les als altres alumnes -escollir elements connexos a la composició coreogràfica (música, vestuari, accessoris...) i argumentar aquesta tria
Culturals	<ul style="list-style-type: none"> -analitzar en els espectacles vistos els signes que constitueixen el llenguatge escènic, i formular per escrit aquesta anàlisi -relacionar els espectacles vistos i la pràctica a l'escenari -situar en el seu context històric i estètic els períodes o obres de la història del teatre inclosos al programa 	<ul style="list-style-type: none"> -explicar l'escriptura coreogràfica d'un dels creadors estudiats, després de veure l'espectacle, en viu o en gravació, i adonar-se de l'impacte sobre la seva pròpia producció (per exemple, el procediment repetitiu de Pina Bausch) -detectar en una programació local els elements del llenguatge

¹⁹ Font: *Bulletin Officiel de l'Éducation Nationale*. BO Hors série, n° 7, 31-VIII-2000.

²⁰ Que són: *El llac dels cignes*, de Marius Petipa; *Walzer*, de Pina Bausch; *So Schnell*, de Dominique Bagouet.

	-tenir un judici crític	d'un coreògraf: elements de gestualitat, processos d'organització, opcions coreogràfiques (exemple: <i>Fets i gests</i> de B. Glandier: treball del pes, cohesió dels elements dansats, primacia de les propostes del coreògraf, relació específica coreògraf-intèrpret) -situar la contribució de la dansa en relació amb la cultura d'una època, amb una estètica particular o amb un corrent -conèixer l'existència dels principals sistemes de notació històrics (Feuillet, Laban, Benech) - distingir entre les obres "innovadores" i les obres "continuistes"
Tècniques	-proposar una gestualitat i uns moviments significants -ser audible i saber emprar els recursos de la seva veu -actuar conjuntament amb la resta d'actors	-desenvolupar un treball específic a través de diferents llenguatges coreogràfics (exemple: el treball d'aïllament, el de la columna vertebral, el del moviment de mans i braços en dues coreografies estudiades) -afinar la relació amb el grup (unanimitat gestual - contrapunt-divisió dinàmica de les tensions-assemblatge) -triar i aplicar en la seva pròpia dansa alguns elements tècnics de vocabulari i de sintaxi manllevats a les obres estudiades
Metodològiques	-dur a terme una recerca documental i ser capaç de trobar les fonts amb l'ajut de les tecnologies de la informació i de la comunicació -analitzar propostes actorals, escenografies i escenificacions, i confrontar-les de manera organitzada, justificant les pròpies opcions; proposar elements nous, tant de paraula com per escrit, i també iconogràficament -analitzar els espectacles i els debats i treure'n profit per al seu treball pràctic	-passar de l'observació i descripció d'una obra a una pràctica d'hipòtesis i de preguntes sobre l'obra -distingir entre les distintes opcions corporals ofertes en els cursos tècnics -elaborar un sistema personal de representació del llenguatge coreogràfic (croquis, dibuixos, quadrícules, anotacions, fotomuntatges, informàtica, etc.) -basar una valoració en una veritable argumentació
Comportamentals	-comprometre's en el treball col·lectiu -contemplar críticament les seves	-aglutinar altres alumnes entorn d'un projecte referenciat i clarament exposat

	<p>propostes interpretatives i d'escenificació i les dels altres</p> <ul style="list-style-type: none"> -ser cada vegada més autònom en el seu treball a l'escenari, en la seva reflexió i en la seva actitud com a espectador -analitzar de manera personal el seu treball i el del grup i exposar aquesta anàlisi cada vegada que, al llarg del curs, es faci balanç 	<ul style="list-style-type: none"> -fer tries precises i coherents per al projecte col·lectiu isolant (i integrant) els seus interessos i gusts personals
--	--	--